

МЕДИЙНИЯТ ОБРАЗ НА ИТАЛИЯ В ПЕРИОДИКАТА ДО ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Бойка ИЛИЕВА

ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

E-mail: boyka@abv.bg

THE MEDIA IMAGE OF ITALY IN THE PERIODICALS UNTIL THE FIRST WORLD WAR

Boyka ILIEVA

South-West University „Neofit Rilski“, Blagoevgrad

E-mail: boyka@abv.bg

ABSTRACT: The text focuses on the media image of Italy in four publications in the press until the First World War. Very well are estimated the resources of the country. The climate is estimated as hot, healthy, “joyful”, “tender and pleasant”. Italy is presented as a country with rich cultural history that has given a lot of talents. It is also mentioned the big number of the universities, scientific centers and technical schools in the country. One of the most interesting moments is the psychological portrait of the Italians. As a leading feature is mentioned their esthetics and love towards arts. Italians are described as very well educated people who love to sing and are very good in paintings, sculpture and mosaics. For Italian disadvantages are mentioned their laziness and prejudice. The lack of “strength” is an obstacle for the Italians to be good cultivators and to have maximum profit from fruitful Italian land.

KEYWORDS: media, image, Italy, Italians, cultural history.

Текстът разглежда медийния образ на Италия, отразен в четири публикации в периодичния печат до Първата световна война. Две от тях са възрожденски, а останалите две – от началото на XX век. Първата от разгледаните публикации има характера на научно-популярно четиво, което цели да обогати и информира читателя с конкретни факти и имена. Останалите три текста са инспирирани от личните впечатления на своите автори след пътуванията им до Италия.

Възрожденският печат от 60-те и 70-те години на XIX век представя пред българските читатели един доминиращо привлекателен образ на Италия. Публикациите, в които се засяга темата „Италия“, са предимно от политически характер. Политическият образ на апенинската държава е натоварен с положителна конотация, за разлика от Великите сили, които се възприемат като пресметливи, равнодушни към българския въпрос и протурски настроени.

Възрожденската ни периодика (и особено изданията на революционната емиграция) следи политическите събития в Италия и развоя на италианската национална кауза. Повечето публикации дават на читателя само откъслечна и едностранчива представа за Италия, отнасяща се до нейната вътрешна и външна политика. Единственият опит да се представи на читателя цялостен и обективен образ на Италия прави сп. „Читалище“ в поредицата „Кратки очерки върху природата и народите в Европа“. Материалът е разделен на три части – „физически очерк“, „етнографски очерк“ и „духовна деятелност“. Той си поставя амбициозната задача да запознае читателя с природата, културните достижения, образованието и политическото устройство на страната, с етническият произход, народопсихологията, вероизповеданието и поминъка на населението. Очеркът се стреми към обективност, показва достойнствата и недостатъците в характера и начина на живот на италианците. Като цяло обаче той изгражда един ярко позитивен образ на Италия, наричайки я *хубава и благословена*.

Природата в страната е представена като красива и привлекателна за чужденците. Особено се акцентува върху топлината, изобилието и ароматните цветя: *Природата в Италия е чудесна: небето е синясно, въздуха е топъл, ароматичен, лицето на земята е разнообразно по своето устройство, има прехубави видове, страшни вулкани, естествените произведения са изобилни и хубави* (Кратки, 1873).

По-голям интерес представлява втората, етнографска част на очерка, в която се изгражда физико-психологическият образ на италианеца. Етническият произход на населението е изведен от „етруски, латини, римляни, вонски, умбри, сабини“ – *римското оръжие и римското образование съединили всички тези елементи в един народ още преди Рождество*

Христово. По отношение качествата на характера, се прави разлика между северните и южните италианци. Ломбардците са представени като хора с *меки нрави*, които по светоусещане се доближават до общоевропейските представи. Южните италианци, напротив, са изобразени като необуздани и незачитащи закона хора, със *селски страсти и горещ възторг към всичко хубаво*. Различията в темперамента на жителите на различните области на страната се обясняват с *устройството на повърхнината на земята в Италия*, от което зависят *цялото развитие на народната дейност, като начина за живеене и занаятите, нравите и характера на италианците*.

Според физическите си качества италианците са оценени като *един от най-хубавите народи в Европа*. Класическата им красота е вдъхновяваща: *Главата на най-простий италианец може да послужи за образец на най-добрият ваятел или живописец*. Мъжете са описани като хора със *среден ръст, мургав тен, черни коси и очи, пълни с искри и огън*, добре развито телосложение и *леки движения*. На свой ред италианката е представена като *най-очарователното същество на света: малко чело, черни многоговорящи очи, черна коса, правилен и малък нос, дебелички устни; сичките части на тялото имат най-отлична форма*. Със съжаление се отбелязва, че тази рядка красота рано се похабява от *действието на климата и от предвременно женение* (Кратки, 1873).

Авторът на материала се опитва да надникне в пълната с противоречия душа на италианеца, в която *постоянно се борят страстите*. Отбелязва се, че в живота му богатството и бедността вървят ръка за ръка, а *идилическият живот на мирния селянин се съчетава с подвижният характер на разбойника*. Вземайки предвид разнопосочните мнения за характера на италианеца, авторът се опитва да систематизира позитивните и негативните качества. На първо място сред добродетелите му е поставена *набожността, която преобладава във всичките дела на италианеца*. Според автора тя не е негова органична черта, а резултат от дългогодишен навик и склонност към пищни празненства: *за италианеца вярата е в богослужението, което го забавлява със своите церемонии; тя е приятен и весел обичай, към който се е приучил от детинство... но духа и същността на християнството са далеч от него* (Кратки, 1873).

Друга привлекателна черта на италианеца е *състрадателността*, която се обосновава с *многобройните човеколюбиви заведения*, по които Италия държи първенство сред останалите европейски държави. Сред най-характерните качества са *услужливостта, общителността и приветливостта*, които го доближават до французина: *Италианец с драга душа приема гостенина и с вчерашний си познавец е така любезен, както да му е приятел от 20 години*. Друга положителна черта е *веселостта*, проявяваща се в любовта към пеенето. Италианецът е представен като естет и човек с *поетична душа: Чувството към хубавото и изящното е вродено във всеки италианец. Хамалина в Италия повече съчувства на изящното и повече го разбира, нежели образованите хора в другите страни. Чувството за равенство е пословично сред жителите на Апенините: В Италия няма остро разделение на съсловия, както по други страни. Последният Лацарони запазва някакво достойнство пред княза; той разговаря с него без страх и раболепство, като с равен на себе си* (Кратки, 1873).

Наред с позитивните душевни качества на италианеца, в материала са показани и *нравствените му недостатъци*. Те се обясняват с *природата или историята, тези две възпитаници на народите*. Сред пословичните недостатъци в италианския характер на първо място е *посочена „лекостта“: най-голямото наслаждение на италианеца е нищо да не прави*. Склонността към безделие е съпоставена с турския „кеф“. Тя се обяснява с *горещия климат, който разхлабва тялото и му отнема охотата за работа*. Друга отрицателна черта е *нечистотата*, особено характерна за Южна Италия. Раздражителност и отмъстителност са следващите тъмни качества в италианския темперамент. Характерни за него са и *лъжливост, измамство, коварство, зарад които Италия се е нарекла отечество на тайните убийства, на отровите и на подкупните убийци*. Тези черти се обясняват с *множеството чужди завоеватели, владеели страната деспотично и с постоянен натиск върху италианеца*.

Италианката е представена като *всеотдайна майка и съпруга*, но само ако е омъжена по любов: *За мъжа си и за децата си тя си дава и живота*. Ако се е излъгала в избора си обаче, тя става *необуздана и е готова дори да убие мъжа си*.

След подробното изброяване на нравствените качества на италианците, очеркът се спира върху техните *обичаи и бит*. Отбелязва се, че са *въздържани в яденето и пиенето*, а

пиянството се възприема като *най-гнусен порок*. Посочват се характерните национални ястия – макарони и мамалига, с предпочитание на растителната храна пред местната, заради горещия климат. Според начина си на живот италианецът е показан като веселяк, любител на шумните празненства, театрите и кафенетата: *Като има живи чувства и фантазия, италианецът не обича домостойството, тишината и уединението. Той обича да се покаже на другите и да погледа другите*. В материала е дадено подробно описание на карнавала в Рим с характерните костюми и атракции. Театърът е наречен *най-голямо удоволствие за народа* с неговите комични фарсове.

Ако трябва да обобщим физико-психологическия портрет на италианеца, представен в очерка, то той е преимуществено позитивен. Италианецът е представен като изключително красив физически, темпераментен, с тънко естетическо чувство и поетична душа, набожен, дружелюбен, гостоприеман, весел, с оптимистичен поглед върху живота, с изострено чувство за справедливост, човеколюбив и състрадателен, но в същото време ленив, коварен и отмъстителен.

В очерка се дава изключително висока оценка на културните достижения на Италия – *тука е отечеството на изящните изкуства – на пението, музиката, на сценическото изкуство*. Всеки от големите културни центрове е охарактеризиран съобразно своите приноси. На Италия е отредена водеща роля по отношение на архитектурните забележителности – *нигде няма толкова хубави градове, великолепни палати и паметници на изкуството*. Но външната прелест на сградите се съчетава със занемареност и нечистотии отвътре.

Изброявайки великите умове и таланти от миналото на Италия, очеркът оценява състоянието на съвременната наука и на образованието като *доста долно*. Подчертава се масовата неграмотност на населението – *по-голямата част от народа не знае ни да чете, ни да пише*. Вината за окаяното състояние на образованието се хвърля върху духовенството – *това множество от черковници е главната причина на невежеството*. Като центрове на просветата се посочват Милано и Флоренция. Изтъква се големият брой университети в много италиански градове, но се подчертава, че *тези университети стоят много по-долу от университетите по други държави*.

След състоянието на науката, културата и образованието се обръща внимание на политическото устройство на страната. Излагат се накратко основните принципи, залегнали в Сардинската конституция от 1848 г., която е определена като *една от по-добрите конституции в Европа*. Обръща се внимание на нейните достойнства – справедлива съдебна система, граждански свободи, свобода на печата, разграничение между съдебна, изпълнителна и законодателна власт. За изборителния закон в Италия се казва, че има *широки и либерални основания*. Право на гласоподаване имат грамотните хора и редовните данъкоплатци.

Относно икономическото положение на страната се посочва, че *Италия е останала назад в промишлено, търговско и материално отношение*. Причината за това изоставане се открива в *ленивостта на хората и многото благотворителни заведения*. Като особено тежко е представено положението в Южна Италия, където сиромашията подтиква хората към кражби. От населението две трети се занимават със земеделие, а една трета – с промишленост и търговия. Слабата търговска активност в страната се обяснява с малкото плавателни реки и пристанища и със слабо развитата пътна мрежа.

Така представеният образ на Италия и италианеца издава едно благосклонно отношение към страната и народа ѝ. Акцентът пада върху положителните качества. С много позитивизъм се описват природата на Италия и паметниците на изкуството, външността на италианеца и нравствените му добродетели. Висока оценка се дава на умовете и талантите на Италия, както и на нейното политическо устройство. Изложените недостатъци заемат значително по-малко място и нямат определящо значение за изградения образ на Италия. Те са свързани с образователното дело и икономическото развитие на страната, а що се отнася до италианския характер, с негативна оценка се определят ленивостта, коварството и отмъстителността.

В изградения образ на Италия възторжена оценка получава културно-естетическия и политическия ѝ облик, а негативните се отнасят до образователно-икономическия ѝ статут. В много отношения образът на Италия и италианците се абсолютизира – *природата е с таквази хубост, каквато няма нито една страна в Европа, Ломбардската равнина е най-хубавата градина в Европа* и освен това е *добре обработена, както никоя страна по света*, италианката

е най-очарователното същество на света, нийде няма толкова човеколюбиви заведения, хамалина в Италия повече съчувства на изящното и повече го разбира, нежели образованите хора в другите страни, нийде няма толкова хубави градове, великолепни палати и паметници на изкуството, от италианката по-добра жена на света не може да бъде. Всичко това дава основание на неназования автор на материала обобщено да определи Италия като хубава и благословена (Кратки, 1873).

През следващата 1874 г. вестник „Напредък“ публикува пътните записки на Стефан Панаретов под формата на две писма. Те носят заглавието „Пътни впечатления“ и представляват може би най-цялостният и представителен български възрожденски пътепис за Италия. Текстът се фокусира върху личните впечатления на автора и не преследва дидактични цели. С тази своя особеност той се дистанцира от възрожденската традиция и се доближава до стила и творческия метод на текстовете на европейски пътешественици (Гетова, 2005). Авторът пътува от лични подбуди, за да осъществи една своя потребност – да види страните, за които е чел и от които се възхищава, да се докосне до една непозната култура: *Европа беше моето ежедневно бълнувание и сега моите мечтания щяха да се осъществят* (Панаретов, 1874, с. 3).

Предпоставеният образ на Италия е за страна, която днес занимава първо място, сравнително с другите части на глобуса, по своето образование, науки и изкуства. Предварителните нагласи на човека от Изтока и високите му очаквания са изразени недвусмислено: *Аз тука щях да видя неща, които нарядко или никак са не намират на Изток, и щях да са срещна с хора, които се славят за своето образование и своя напредък*.

Пътеписът следва хронологията на пътуването (Сира – Триест – Удине – Верона – Инсбрук). Любопитна е идеята на Панаретов за границата между Изтока и Запада: *аз с нетърпение очаквах да видя Триест, дето действително Европа се захващаше за мене* (Панаретов, 1874, с. 3).

Той привежда кратка информация за историята и за културните забележителности на посетените градове. По своя информативен и познавателен характер тези фактологични бележки много приличат на поместените сведения във възрожденските учебници по география. Разказът е богат на впечатления, оценки и разсъждения. Авторът констатира разминаване между външния изглед на Верона и вътрешността на града. Обект на неодобрение са почти рухналите стари сгради и не особено добре направените улици. Заключение му е, че почти няма интересни неща за разглеждане, освен амфитеатъра. Възхищението на автора е провокирано от „великолепните вили на италианските богаташи“, „малките, но чисти селца“, „различните изрядни шосета“. Той обобщава, че благосъстоянието на страната е резултат от трудолюбието на жителите и от загрижеността на правителството.

Сред най-интересните моменти в пътеписа е лаконичният народо-психологически портрет на италианеца, който Панаретов помества: *Италианецът е въобще доста привлекателен, той е скромен, вежлив и дотолкоз разговорлив, щото това последне му свойство приближава до зевзеклик. Той е сякога ухилен и засмян. В него няма да намерите онази замисленост, която тъй ясно характеризира потомците на Тевтонското племе, нито пък онази извънредна буйност и разпаленост, неотемлими качества на побратима му – Френеца* (Панаретов, 1874, с. 3).

Сред по-малко известните творби, вдъхновени от Италия, е очеркът „Флорентийски вечери“ от Елин Пелин, публикуван във в. „Вечерна поща“. През август 1905 г. той, заедно с художника Александър Божинов, предприема двадесетдневно пътуване, в рамките на което двамата посещават градовете Венеция, Флоренция и Фиуме. Повод за пътуването е традиционната художествена изложба, организирана във Венеция. Очеркът изразява възхищението на автора от културните забележителности и от природните красоти на Флоренция: *Флоренция, обиколена с разкошен венец от апенински върхове, в своята средновековна надменност е чудесна* (Елин Пелин, 1959, с. 209). Специално място той отделя на статуята на Давид от Микеланджело. Изумлението пред великото творение на ренесансовия майстор предразполага писателя към размишления и философски прозрения за смисъла на изкуството: *Поезията и пластическото изкуство не са нищо друго освен трептенията на най-съкровените човешки желания, които никога не се постигат, и най-дълбокото разочарование от постигнатото*. (Елин Пелин, 1959, с. 212). За това пътуване свидетелства и писмо до Кирил

Христов от 22. август същата година, в което Елин Пелин отбелязва: *Кириле, писмото ти получих късно, защото ходих по пуста Италия. Направихме с Божинова една сантиментална разходка до Венеция и Флоренция.* (Елин Пелин, 1950, с. 241).

През 1912 г. Рачо Славейков публикува в периодичния печат отзив за погребението на своя брат – поета Пенчо Славейков, в Брунате. Освен документални сведения за местоположението на градчето, за същността на церемонията, за произнесените надгробни слова и за присъстващите лица, в дописката са вплетени и емоционално-оценъчни моменти. Така например авторът до такава степен е поразен от красотата на това живописно кътче, че намира сили, въпреки тежкия емоционален момент, да назове Брунате *разкошен край на прелестната италианска природа* (Славейков, 1912, с. 1). По-нататък в публикацията той разгръща впечатленията си: *Месторазположението на Брунате е великолепно. От него на юг се открива, до простора на човешкото зрение, цветущата Ломбардска долина, а на север – снежните масиви на Алпите. Денем изгледът от Брунате е очарователен, а нощем – вълшебен* (Славейков, 1912, с. 1). В края на документалния разказ, с известно облекчение, Рачо Славейков заключава: *Тъй се погребва далеч от чужбина Пенчо Славейков и, като че ли в изпълнение на неговото желание, не на Орландовските гробища, дето влажната почва и непрекъснатия плач на осиротелите отвръща сърдцето на хората, но под палящето слънце на италианското небе, на една височина с голям и чудесен кръгозор* (Славейков, 1912, с. 2).

В епохата на Българското възраждане Италия битува в общественото пространство предимно в качеството си на политически субект. Тази тенденция се наблюдава и в публикациите от периодичния печат. Единствено разгледаният очерк в списание „Читалище“ прави опит за по-цялостно и задълбочено запознаване на читателите с Южната държава. В следосвобожденската ни култура Италия е пресъздадена в лирически текстове, пътеписи, мемоари и писма на редица автори, успели да я посетят. В представите им тя присъства като примамлива дестинация, чрез която се осъществява досегът с културното наследство на Запада. Повод за възхита са архитектурните забележителности, произведенията на изкуството и уникалната природа на страната. Пребиваването в Страната на изящните изкуства често поражда сантиментални настроения и интимни изповеди.

БИБЛИОГРАФИЯ:

Гетова, Е. (2005)	Пътеписът и вестникът (за някои аспекти на общуването в пътеписите на Стефан Панаретов). // <i>Електронно списание LiterNet</i> , 21.01.2005, № 1 (62). (31.10.2016) < http://liternet.bg/publish8/egetova/pytepisyt.htm > (Getova, E. The itinerary and the newspaper (for some aspects of communication in the itineraries of Stefan Panaretov). // <i>Elektronno spisanie LiterNet</i> , 21.01.2005, № 1 (62). (31.10.2016) < http://liternet.bg/publish8/egetova/pytepisyt.htm >)
Елин Пелин (1959)	Флорентийска вечер. – В: Събрани съчинения в десет тома. Т. 10. София. (Elin Pelin. Florentine evening. – V: Sabrani sachinenia v deset toma. T. 10. Sofia.)
Кратки (1873)	Кратки очерки върху природата и народите в Европа. // <i>Читалище</i> , бр. 8 – 9, 31. май, 30. юни. (Short essays about nature and the peoples of Europe. // <i>Chitalishte</i> , br. 8 – 9, 31 may, 30 june.)
Панаретов, Ст. (1874)	Пътни впечатления. // <i>Напредък</i> , бр. 8, 21. септември. (Panaretov, St. Travel impressions. // <i>Napredak</i> , br. 8, 21 september.)
Славейков, Р. (1912)	Смъртта и погребението на Пенчо Славейков. // <i>Пряпорец</i> , 15, бр. 129, 12 юни. (Slaveikov, R. The death and funeral of Pencho Slaveykov. // <i>Pryaporets</i> , 15, br. 129, 12 june.)